

مقاله پژوهشی:

الگوی مشارکت جمهوری اسلامی ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر

محمد رضا حسینی^۱، مهراپ رامک^۲، محمدرضا مرادی^۳، محمد بابک^۴، محمدهادی عبادی^۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۱۲

چکیده

بر اساس روش حکومتی دولت-ملت، دولت‌ها (با حقوق برابر) باید بر سرزمین‌های خود و امور داخلی خویش، حاکمیت داشته باشند تا مانع دخالت دیگر دولت‌ها در امور داخلی خود شوند که با پدیدار شدن فضای سایبر، علی‌القاعده حق دولت‌ها به این فضا نیز تسری می‌یابد. امروزه اختلاف‌نظر دولت‌ها در شیوه‌های حکمرانی سایبری، باعث آسیب‌پذیری و وقوع تهدیدات در اعمال حاکمیت سایبری برخی کشورها شده است. الگوهای حاکمیت سایبری در دنیا، از دو مدل غالب آمریکایی و چینی تبعیت می‌نمایند که نحوه مواجهه ج.ا.ایران با فضای سایبر در عرصه جهانی روشن نبوده و مشخص نیست که آیا باید مدل بومی برای خود اختیار کند یا این‌که از یکی از مدل‌های مذکور تبعیت نماید.

در این پژوهش کاربردی و توسعه‌ای، مبانی نظری مورد واکاوی قرار گرفت و به روش نظریه‌پردازی داده بنیاد، عوامل اثرگذار احصاء و مدل مفهومی، ترسیم گردید. جمع‌بندی یافته‌های این پژوهش حاکی از این است که معاهده‌ای در خصوص نحوه اعمال حاکمیت در فضای سایبر، مورد وفاق جهانی قرار نگرفته است و این پژوهش، درصدد ارائه الگوی مشارکت ج.ا.ایران در نظام حاکمیت سایبری بین‌المللی است که با پیاده‌سازی آن با محوریت شورای عالی فضای مجازی کشور نتایج ملموسی پدیدار خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: الگوی مشارکت، فضای سایبر، حاکمیت، حکمرانی

۱. دانشیار دانشگاه عالی دفاع ملی.
۲. دانش‌آموخته مقطع دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی.
۳. دانش‌آموخته مقطع دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول مکاتبات) m.r.mor1438@yahoo.com
۴. دانش‌آموخته مقطع دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی.
۵. دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی.

۱- مقدمه

مفهوم حاکمیت، به صلح و ستفالن سال ۱۶۴۸ بازمی‌گردد که بر اساس آن، دولت‌ها باید بر سرزمین‌های خود و امور داخلی، حاکمیت داشته باشند تا دیگر دولت‌ها نتوانند در امور آن‌ها دخالت کنند. با پررنگ شدن فضای سایبر؛ این مفهوم در حال رنگ باختن است.

مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در بند سوم حکم انتصاب دور دوم اعضاء شورای عالی فضای مجازی، خواستار برخورداری از ابتکار عمل و قدرت تعامل با دیگر کشورها در جهت شکل‌دهی به قواعد و قوانین مرتبط با فضای مجازی در عرصه جهانی با رویکرد اخلاق‌مداری و عادلانه گردیده‌اند. امروزه کارکرد اصلی دولت‌های ملی، اعمال حاکمیت از طریق تأمین قدرت و صیانت از امنیت ملی است؛ این دولت‌ها در حوزه بین‌الملل نیز حاکمیت خود را از طریق استقلال حداکثری دنبال می‌نمایند؛ لیکن حاکمیت بین‌المللی در اکثر کشورها، در اثر درهم‌تنیدگی منافع ملل، به مفهومی آرمانی و دست‌نیافتنی تبدیل شده است؛ زیرا در عمل حاکمیت ملی بسیاری از کشورها، توسط قدرت‌های بزرگ، نقض شده و می‌شود. باین‌وجود نحوه همکاری کشورها با یکدیگر در قرن بیستم با تشکیل نهادها و سازمان‌های بین‌المللی و در قالب تشکیل گروه‌ها، سازمان‌ها و ائتلاف‌ها و غیره تجلی‌یافته و دولت‌ها تلاش می‌نمایند در نظام حاکمیتی جهانی در تمامی عرصه‌ها (زمین، هوا، فضا، دریا، سایبر) به‌صورت حداکثری نقش‌آفرینی نمایند.

در جهان شبکه‌ای منبعث از فضای سایبر با بازیگران مختلف، مفهوم حاکمیت ملی و بین‌المللی تغییر یافته و اشکال جدیدی از حکمرانی در حال ظهور است؛ به همین دلیل مدل‌های مختلف حاکمیت سایبری که تمام ابعاد دفاعی، امنیتی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و غیره را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ از چالشی‌ترین مباحث مرتبط با این فضا است.

الگوهای حاکمیت سایبری در دنیا از دو مدل غالب آمریکایی و چینی تبعیت می‌نمایند. رویکرد مدل آمریکایی شامل لیبرالیست سایبری و رویکرد اجتماعی-حقوقی و فنی چند ذی-نفعی است که نه تنها دولت؛ بلکه مردم و شرکت‌ها نیز اینترنت را تنظیم می‌کنند و رویکرد چینی،

سایبر پاترنالیستی است؛ که در این دیدگاه دولت‌ها و سازمان‌های جهانی قابلیت تنظیم مقررات در اینترنت و محدوده سرزمینی را دارند.

طبق فرمایش مقام معظم رهبری مبنی بر اینکه استقلال در این فضا و شرایط نیز معنای دیگری خواهد داشت؛ نحوه مواجهه ج.ا.ایران با فضای سایبر جهت حفظ استقلال خود در سطح دنیا روشن نبوده و مشخص نیست بافتار و ساختار حاکمیت سایبری ج.ا.ایران بایستی از کدام‌یک از مدل‌های پیش‌گفته تبعیت نماید و یا اینکه نیازمند تدوین مدل بومی ج.ا.ایران است. مؤید این امر وجود چالش‌ها و ابهامات بی‌شماری است که گریبان‌گیر دستگاه‌ها، نهادها و سازمان‌های کشور است.

با توجه به فقدان رویکرد جامع در خصوص حاکمیت بین‌المللی فضای سایبر در ج.ا.ایران، «نحوه مشارکت بین‌المللی برای حکمرانی بر اینترنت»، «حفظ و ارتقاء جایگاه مناسب ایران در مجامع فراملی و بین‌المللی»، «تدوین قوانین و مقررات مطلوب برای حاکمیت سایبری»، «تحقق شبکه ملی اطلاعات» و «تعیین نسبت میان دفاع و حمله فراکنشی در فضای سایبر» از مهم‌ترین چالش‌های این عرصه محسوب می‌شود.

یکی از اقدامات مؤثر جهت مشارکت کلی کشورها از جمله ج.ا.ایران در حکمرانی فضای سایبر، تقویت نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر در این عرصه است؛ که این امر نیازمند الگوی مشارکت در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر است؛ که ج.ا.ایران این الگو را تاکنون تدوین نکرده است.

لزوم نقش‌آفرینی در فضای سایبر بر پایه مشارکت همگانی و برابری حقوق ملت‌ها و با تأکید بر رویکرد اخلاق‌مداری و عادلانه، شناخت راه‌های تقویت منافع ملی کشور با حضور پررنگ و نقش‌آفرین در فضای سایبر، شناخت الگوی نقش‌آفرین در فضای سایبر جهت تأمین آرمان‌های انقلاب اسلامی و مقابله با دو الگوی کالیفرنایی و چینی با منشأ مادی و غیردینی، زمینه‌سازی جهت رشد اصول حکمت، عزت و مصلحت در سیاست خارجی در موضوعات حاکمیت فضای سایبر بین‌الملل بیانگر اهمیت این پژوهش است و گسترش دو طیف لیبرالیستی و پاترنالیستی که در صدد نظم‌بخشی و تنظیم روابط در حوزه فضای سایبر هستند، منافع بلندمدت جمهوری

اسلامی ایران در حوزه بین‌الملل را تهدید می‌کند و رشد چشمگیر نگاه مادی‌گرایانه و غیراخلاقی در فضای سایبر، سلطه چند کشور معدود بر مسائل فنی و قانونی فضای سایبر، چالش در مناسبات سیاست خارجی کشور ضرورت انجام این تحقیق را نشان می‌دهد.

دستیابی به هدف پژوهش (ارائه الگوی مشارکت ج.ا.ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر)، نیازمند شناخت دیدگاه‌های مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی، پارادایم‌ها، نظریات و الگوهای مشارکت، شناسایی بازیگران، نهادها و ذی‌نفعان نظام حاکمیتی بین‌المللی، احصاء آسیب‌ها و چالش‌های عمده وضع موجود، شناسایی آثار و پیامدهای مشارکت فعال ج.ا.ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر و درنهایت تعیین ابعاد و مؤلفه‌های الگوی مشارکت مطلوب ج.ا.ایران در نظام حاکمیت بین‌المللی فضای سایبر است.

۲- مبانی نظری

۲-۱- مفهوم‌شناسی

الگوی مشارکت: در این تحقیق عبارت از نقشه جامعی است که هدف، جهت و شیوه حرکت را در یک فرایند یکپارچه، چندگانه و چندبعدی برای یک گروه یا جامعه به شیوه‌ای ترسیم می‌نماید که مشارکت‌کننده در رسیدن به هدف خود از اعوجاج و انحراف و تأخیر مصون باشد.

فضای سایبر: در این تحقیق، معنای عام آن است که مجموعه‌ای از اطلاعات، زیرساخت‌های ارتباطی، مجموعه کامل از امکانات، داده‌ها، افراد و عملیات است که امکان برقراری ارتباط در قالب‌های مختلف بین کاربران را فراهم می‌آورد و همچنین انواع عملیات رایانه‌ای از قبیل تولید، جمع‌آوری، پردازش و نگهداری داده را ممکن می‌سازد، به‌نحوی که در بسیاری موارد عنصر انسانی کمترین نقش را ایفا می‌کند.

حاکمیت: در این تحقیق منظور از حاکمیت، قدرت برتر و عالی است که دارای صلاحیت برای اتخاذ تصمیم نهایی است و در رأس همه قدرت‌ها قرار دارد. بر این اساس حاکمیت در هر

جامعه‌ای دارای سه وصف است: اولاً برتر از سایر قدرت‌ها و مقاومت‌ناپذیر است؛ ثانیاً فعلیت و ظهور خارجی یافته و ثالثاً مستقر و پایدار است.

حکمرانی: «حکمرانی» مجموعه‌ای از روش‌های فردی و نهادی، عمومی و خصوصی است که امور مشترک مردم را اداره می‌کند. حکمرانی فرایندی پیوسته است که از طریق آن منافع متضاد یا متنوع را همساز می‌نماید و اقدام همکاری‌جویانه اتخاذ می‌گردد. در تحقیق حاضر نیز تعریف اخیر مدنظر است (گزارش کمیسیون حکمرانی جهانی ۱۹۹۵ میلادی).

۲-۲- پیشینه تحقیق

۱) مشارکت ج.ا.ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر از منظر اسناد بالادستی: طبق بررسی‌های به عمل آمده در بیانات مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی^۱ در ج.ا.ایران و اسناد بین‌المللی^{۲ ۳ ۴} در فضای سایبر، دیدگاه‌های کلی به شرح جدول شماره ۱ احصاء گردید.

جدول ۱- مشارکت فضای سایبر از منظر اسناد بالادستی

نوع سند	دیدگاه
دیدگاه‌های مقام معظم رهبری	سرلوحه بودن برخورداری از ابتکار عمل و تعامل با دیگر کشورها در جهت شکل‌دهی به قوانین مرتبط با فضای مجازی در عرصه جهانی با رویکرد اخلاق‌مدار و عادلانه در ارتقاء قدرت سایبری ج.ا.ایران
اسناد بالادستی داخلی	با مروری بر اسناد بالادستی مشخص می‌شود که مسئله توجه به حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، مشارکت فعال در سطح بین‌الملل مورد توجه بسیاری سیاست‌گذاران و تدوین‌کنندگان اسناد در حوزه‌های گوناگون، قرار گرفته است؛ لیکن در مورد نحوه دقیق انجام مشارکت در ابعاد گوناگون فضای سایبر سخنی به میان نیامده است.

۱. ۱۳ سند بالادستی در ج.ا.ایران (قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام (مشارکت اجتماعی، افتاء، شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای)، سند افق چشم‌انداز ۱۴۰۴، سند راهبردی پدافند غیرعامل، سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور، سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات، حکم مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در انتصاب اعضای دوره دوم شورای عالی فضای مجازی، قانون برنامه ششم توسعه، سند بیانیه گام دوم انقلاب، سند الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت، برنامه راهبردی فضای مجازی جمهوری اسلامی ایران)؛

۲. مقاله اجلاس جهانی **WSIS** در سال ۲۰۱۶؛

۳. گزارش **IGF ۲۰۱۸** مرکز ملی فضای مجازی؛

۴. آشنایی با مجمع **IGF** شکرخواه، ۱۳۸۶؛

دیدگاه	نوع سند
از سال ۲۰۰۳ در خصوص تدوین معاهدات و قراردادهایی در خصوص نحوه انجام حاکمیت در فضای سایبر در نهادهای بین‌المللی نشست‌هایی تشکیل شده است؛ لیکن علی‌رغم تشکیل گروه‌هایی از جمله IGF WGIG, WSIS, لیکن تاکنون نتیجه ملموسی یافت نگردیده است.	اسناد بین‌المللی

(احصاء محققین)

۲) پارادایم‌ها، نظریات و الگوهای مشارکت در نظام حاکمیت بین‌المللی فضای سایبر: در تعریف کلاسیک از حاکمیت آن را قدرت مافوق همه قدرت‌ها دانسته‌اند؛ اما امروزه قدرت‌های مختلفی ظهور یافته‌اند که بعضاً از دایره قدرت دولتی خارج‌اند؛ این امر نشانگر این است که مفهوم حاکمیت، دچار تحول شگرفی شده است (ویژه، پفت، ۱۳۹۵: ۱۰).

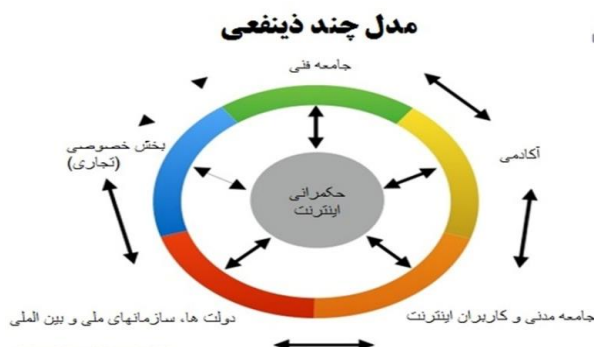
نظام‌های الگوهای حکمرانی فضای سایبری (از منظر شناختی و فلسفی) عبارت‌اند از: نظام لیبرالیستی، نظام مشارکتی اروپا، نظام فکری دورگه‌ای (کنترل - دموکراتیک) آسیای شرقی (عاملی، ۱۳۹۷). در ارزیابی دسته‌بندی نظریه‌های مطرح‌شده در خصوص فضای سایبر تأکید بر مفهوم عام آن است. اعمال حاکمیت فضای سایبر را در عمل می‌توان به روش‌های زیر طبقه‌بندی نمود:

- **حاکمیت توزیع‌شده:** در روزهای اول توسعه اینترنت، حاکمیت می‌توانست به‌عنوان یک سیستم توزیع‌شده توصیف شود. حاکمیت، نامنظم و محدود به جوامع برخوردار از فناوری بود که ادعا می‌کردند، اطلاعات باید رایگان و تحت کنترل نباشد؛ این رویکرد دوره‌ای را منعکس می‌کند که در آن جوامع آنلاین در آنجا کوچک، همگن و قادر به تنظیم خود هستند. (Comish ۲۰۱۰: ۱۰۸).
- **چندجانبه‌گرایی:** این رویکرد خواستار ایجاد یک نهاد در داخل سازمان ملل است که مسئول اداره فضای مجازی خواهد بود؛ اما در عین حال دولت‌ها قدرت را برای تعیین سیاست‌های ملی خود خواهند داشت. مدل چندجانبه به‌طور سستی توسط روسیه، چین، هند، ایران و عربستان سعودی حمایت شده است (Deibert ۲۰۱۰: ۱۳).



شکل ۱- مدل چندجانبه‌گرایی (Deibert ۲۰۱۵: ۱۳)

حاکمیت چند ذی‌نفعی: مدل حاکمیت چند ذی‌نفعی شامل فعالان دولتی و غیردولتی است که نماینده بخش تجاری و جامعه مدنی هستند. منطق این است که دولت‌ها به‌تنهایی نمی‌توانند با موفقیت فضای مجازی را تنظیم کنند؛ بنابراین بازیگران دیگری مانند شرکت‌های فنی، موتورهای جستجو، کاربران اینترنت و سازمان‌های مدنی نیز باید در حاکمیت اینترنت مشارکت داشته باشند (کرمر و مولر ۲۰۱۴: ۱۵).



شکل ۲- مدل چندذینفعی (کرمر و مولر ۲۰۱۴: ۱۵).

پارادایم‌های برجسته حاکمیت فضای سایبر عبارت‌اند از: آزادی‌خواهی سایبری، پدرسالاری سایبری و جامعه‌گرایی شبکه‌ای (حسینی، ۱۳۹۸). همه آن‌ها رویکرد متفاوتی نسبت به این سؤال دارند که بر فضای مجازی یا اینترنت چگونه می‌توان اعمال حاکمیت نمود. اساساً دو دیدگاه روشن در این زمینه وجود دارد که یکی از حاکمیت فضای سایبر حمایت می‌کند و دیگر معتقد است چنین مفهومی نمی‌تواند درست باشد و اساساً با فضای سایبر سازگاری ندارد و مانع رشد و توسعه فضای سایبر شده و از تحقق مطلوب کارکردهای آن جلوگیری می‌کند. ج.ا.ایران در راستای قاعده نفی سبیل و الزام قانون اساسی مبنی بر استقلال و آزادی و عدم وابستگی به شرق و غرب و اینکه حاکمیت از آن خداست، اعمال حاکمیت در فضای سایبر را پذیرفته است و در چارچوب شریعت و قانون بر اعمال آن اصرار دارد (فتاحی زفرقندی، ۱۳۹۲: ۸).

۳) بازیگران، نهادها و ذی‌نفعان نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر: ذی‌نفعان فضای سایبر در سطوح جهانی، منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و ملی فعالیت می‌نمایند؛ البته تعدادی از بازیگران هم هستند که وجهه دولتی نداشته و نماینده بخش‌های خصوصی، شرکت‌های بزرگ و مردم هستند که بعضاً در حاکمیت این فضا نقشی فراتر از برخی از کشورها برای خود قائل هستند؛ همچنین برخی از سازمان‌های به‌ظاهر غیردولتی همچون آی‌کان را می‌توان در زمره تأثیرگذارترین سازمان‌های حوزه حاکمیت فضای سایبر محسوب نمود. در بخش ملی هم، نهادهای مختلفی از جمله شورای عالی امنیت ملی و شورای عالی فضای مجازی و به‌صورت خاص اعضای حقوقی شورای عالی فضای مجازی از جمله وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و صداوسیما

به‌عنوان نهادهای تأثیرگذار قابل اشاره هستند. در مقایسه با فضای عینی، سازمانی که به‌صورت منسجم در دنیا به برقراری روابط بین کشورها اهتمام ورزد به وجود نیامده است.

جدول ۲- بازیگران نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر

نوع سازمان	نام سازمان
بین‌المللی	سازمان ملل متحد، گروه متخصصین دولتی سازمان ملل متحد، اتحادیه بین‌المللی مخابرات ^۱ ، اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، مجمع راهبری اینترنت، سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو)، سازمان جهانی مالکیت معنوی، معاهدات اینترنت سازمان جهانی مالکیت معنوی، دستورالعمل جامعه اروپا راجع به هماهنگ‌سازی برخی جنبه‌های کپی‌رایت.
منطقه‌ای	شورای اروپا ^۲ ، کنوانسیون جرائم سایبری شورای اروپا ^۳ ، اتحادیه اروپا، اتحادیه آفریقا، اتحادیه عرب و شورای همکاری خلیج فارس، سازمان همکاری اقتصادی آسیا-اقیانوسیه ^۴ ، مجمع دولت‌های آسیای جنوبی، کشورهای مشترک‌المنافع، گروه ۷، سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو)، مرکز عالی دفاع جمعی سایبری ناتو ^۵ ، اجلاس بین‌المللی مخاصمه سایبری، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، سازمان امنیت و همکاری اروپا ^۶ ، سازمان همکاری شانگهای، جامعه مخابراتی آسیا - اقیانوسیه، اتحاد راهبردی گروه کاری جرائم سایبری
بازیگران بین بخشی	سازمان همکاری بین‌المللی برای مبارزه با تروریسم اینترنتی، مرکز تقسیم آدرس IP های اروپا، سازمان RIPE NCC، اجلاس جهانی پیرامون فضای سایبری
بازیگران غیردولتی	متصدی انتساب اعداد در اینترنت (آیانا)، شرکت اینترنتی برای نام‌ها و شماره‌های اختصاصی (آیکان) ^۷ ، کارگروه مهندسی اینترنت، ائتلاف وب جهان‌گستر، دانشگاه استنفورد، پروتکل جهانی امنیت سایبری و جرائم سایبری، مایکروسافت
بازیگران ملی	• دولت (وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات) ^۸ ، سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی، سازمان فناوری اطلاعات ایران، شرکت ارتباطات زیرساخت) • قوه قضائیه

۱. سلطانی ۱۳۹۹

۲. صادقی، ۱۳۹۳

۳. تقی زاد، ۱۳۹۵

۴. قنبری باغستان، ۱۳۹۸

۵. MUELLER ۲۰۱۹

۶. Henriksen, ۲۰۱۹

۷. Kurbalija, ۲۰۱۶

۸. صادق زاده، ۱۳۹۷

۹. وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، ۱۴۰۰

	<ul style="list-style-type: none"> • مجلس • نیروهای مسلح (پلیس فتا، قرارگاه سایبری، قرارگاه پدافند سایبری کشور)^۱؛ • شوراها: شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی فضای مجازی^۲ • شرکت‌های خصوصی: کمیته سنا متشکل از بزرگ‌ترین تشکل‌های صنفی و ملی حوزه فاوا • مردم و شهروندان
--	--

(احصاء محققین)

۴) آسیب‌ها و چالش‌های عمده وضع موجود در خصوص نحوه مشارکت ج.ا.ایران: ایران در مورد مسائل حکمرانی و حاکمیتی نگرانی‌های عمیق و جدی دارد (غلامی، ۱۳۹۸) و در این راستا اقداماتی مانند فیلتر برخی شبکه‌های اجتماعی خارجی و راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات را در پیش گرفته است. علاوه بر این ایران یکی از کشورهایی است که وابسته به نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای خارجی است (ترابی، ۱۳۹۷).

نقاط قوت: تأکید مقام معظم رهبری نسبت به زیرساخت‌ها و محتواسازی در فضای مجازی گسترش زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی، وجود محتوای غنی دینی و انقلابی.

نقاط ضعف^۳

موانع موجود مشارکت ج.ا.ایران در حاکمیت فضای سایبر در عرصه خارجی: قدرت آمریکا در فضای سایبر ناشی از سلطه اطلاعاتی در آن و بر آن، نفوذ سایبری و جمع‌آوری اطلاعات، (Fang, ۲۰۱۸, p3۹۳-۳۹۴) تحریم‌ها و مشکلات اقتصادی، عدم حضور جدی فعالان سایبری ایران در فضای بین‌المللی (ناشی از عدم اعتقاد و اهتمام مسئولین به این فضا)، نداشتن درک صحیح از تغییر پارادایم‌های حاکمیتی در دنیا (علی‌رغم تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری)، همچنین عدم دانش و توانایی در پیگیری حقوق سایبری بین‌المللی،

۱. وب‌سایت مرکز مطالعه پدافند غیرعامل کشور، ۱۳۹۸

۲. وب‌سایت مرکز ملی فضای مجازی

۳ جهت کسب اطلاع بیشتر به دفتر فصلنامه مراجعه شود.

آسیب‌های مشارکت در فضای نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر: عدم انطباق ارزشی و اخلاقی و مبانی مفهومی ج.ا.ایران با سایر کشورها، روحیه عدم تعهد و عدم وابستگی به شرق و غرب، واگذاری بخشی از اقتدار و حاکمیت خود به سایر کشورها.

۵) آثار و پیامدهای مشارکت فعال ج.ا.ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر: الگوی کالیفرنایی و چینی به دلیل منشأ مادی و غیردینی تأمین‌کننده خواست جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌الملل نیست. مشارکت فعال ج.ا.ایران در نظام حقوق بین‌الملل سایبر تأثیر مستقیمی بر اهداف متعالی ترسیم‌شده انقلاب اسلامی از جمله ایجاد تمدن نوین اسلامی که در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر آن تأکید شده است خواهد گردید. حضور فعال و مؤثر، جمهوری اسلامی ایران از یک سو باعث ایفای نقش فعال در تدوین و قاعده‌سازی این فضا خواهد شد و از سوی دیگر اهداف و منافع ملی به نحو مطلوبی تأمین می‌گردد. مشارکت فعال در حاکمیت این فضا تا حدودی متضمن حفظ استقلال و منافع ملی ما خواهد گردید و موجب خواهد شد در حاکمیت زیست‌بوم جدید فضای سایبر بین‌المللی، متناسب با منافع ملی ج.ا.ایران و تأمین‌کننده آرمان‌های انقلاب اسلامی باشد. برای کشور ما اهمیت این فضا به اندازه اهمیت انقلاب اسلامی است؛ لذا مشارکت در موضوعات حکمرانی و حاکمیت بر فضای سایبر بین‌المللی، باعث بهره‌بردن از فرصت‌های به‌دست‌آمده و همچنین تأثیر مستقیم بر هویت مردمان و مصالح آینده کشورمان خواهد داشت. عدم مشارکت فعال در عرصه حاکمیت بین‌الملل فضای سایبر توسط ج.ا.ایران، موجب سلطه فنی بر فضای سایبر (مانند آنچه در آیکان در خصوص نام دامنه شکل گرفته) به صورت قانون‌مند در اختیار حریف قرار گیرد. تأثیر پلتفرم‌های بزرگ جهانی در اعمال مقررات خودتنظیمی که در تقابل با حاکمیت سرزمینی ما محسوب می‌شود باعث گردیده اقتصاد و تجارت ما تحت سیطره آن شرکت‌ها در فضای سایبر توسعه یابد؛ بنابراین مشارکت فعال در این عرصه باعث کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد کشور خواهد شد.

۶) رویکرد کشورها و نهادهای بین‌المللی مختلف به مشارکت در حاکمیت سایبری: در مقدمه این بخش لازم است اشاره‌ای داشته باشیم بر چهار عنصر اصلی، چهار حق اساسی و چهار اصل اساسی حاکمیت فضای سایبری که در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳- چهارعنصر اصلی، چهار حق اساسی و چهار اصل حاکمیت فضای سایبری

چهارعنصر اصلی حاکمیت فضای سایبری
تجهیزات انتقال اطلاعات که اساس فضای سایبری را تشکیل می‌دهد.
داده‌ها که در یک سامانه انتقال اطلاعات تولید، ذخیره، پردازش، منتقل و نمایش داده می‌شوند.
کاربران که داده‌ها را منتقل و پردازش می‌کنند.
قوانین کنترلی که اصول پردازش و انتقال داده‌ها را تعیین می‌نمایند.
چهار حق اساسی حاکمیت فضای سایبری
استقلال: زیرساخت‌های سایبری واقع در قلمرو یک کشور مستقل هستند و کشورهای دیگر نباید در آن مداخله کنند
برابری: تمام کشورها در زمینه حکمرانی بر شبکه بین‌المللی دارای حق برابر هستند
دفاع از خود: کشورها حق دارند از فضای سایبری خود در برابر تعرض و تجاوز حفاظت کنند.
اختیار: کشورها بر تجهیزات اطلاعاتی و ارتباطی موجود در قلمروی خود و داده‌های آن‌ها اختیار دارند.
چهار اصل اساسی حاکمیت فضای سایبری
احترام به حاکمیت فضای سایبری کشورهای دیگر
عدم تجاوز به فضای سایبری کشورهای دیگر
عدم مداخله در مدیریت امور سایبری کشورهای دیگر
برخورداری تمام کشورها از جایگاه برابر در زمینه حکمرانی بر فضای سایبری بین‌المللی

(کریمی فهرودی و زارعی ۱۳۹۹)

مطالعات تطبیقی بر روی ساختار حکمرانی و مدیریت فضای سایبری در کشورهای مختلف حاکی از آن است که این کشورها حکمرانی فضای سایبری را در قالب ۳ مفهوم «حکمرانی از طریق فضای سایبری»، «حکمرانی در فضای سایبری» و «حکمرانی بر فضای سایبری» دنبال می‌کنند (لطیفی، ۱۳۹۸):

حکمرانی از طریق فضای سایبری: حکومت‌ها برخی از وظایف حاکمیتی خود را از طریق فضای سایبری انجام می‌دهند. برای مثال، خدمات دولتی از طریق اینترنت ارائه می‌شود. مفهوم «دولت الکترونیک» در این حوزه جای می‌گیرد.

حکمرانی در فضای سایبری: حکومت‌ها سعی می‌کنند حاکمیت سرزمینی خود را در فضای سایبری بازتعریف و اعمال کنند. برای مثال، آن‌ها دامنه‌های ملی تعریف می‌کنند، در پی امنیت سایبری شهروندان خود هستند، جرائم را به حوزه سایبری بسط می‌دهند یا آن‌ها را با توجه به فضای سایبری تعدیل می‌کنند.

حکمرانی بر فضای سایبری: حکومت‌ها سعی می‌کنند سیاست‌هایی را برای شکل دادن به فعالیت‌ها در فضای سایبری تدوین و اجرا کنند، رویه‌های عمل قانونی و مشروع را در فضای سایبری تعیین کنند و روابط میان بازیگران و گروه‌های اجتماعی مختلف را تنظیم کنند.

(۷) حوزه‌های مشارکت: غالباً کشورهای مختلف بر اساس راهبردها و سیاست‌های کلان خود اسنادی را برای معماری و طراحی فضای سایبر خود طراحی و تصویب می‌کنند و در مشارکت‌های بین‌المللی از آن اسناد متأثر می‌شوند. جمهوری اسلامی ایران نیز از این امر مستثنا نبوده و بر اساس سند معماری و طرح کلان شبکه ملی اطلاعات، مدل معماری مرجع شبکه ملی اطلاعات را توسط شورای عالی فضای مجازی تصویب و ابلاغ کرده است. بر اساس این مصوبات، در حالت کلی شبکه ملی اطلاعات از سه لایه تشکیل شده است: زیرساخت، خدمات و محتوا که هرکدام از این لایه‌های به دو زیر لایه تقسیم می‌شوند. لایه زیرساخت شامل زیرساخت ارتباطی و زیرساخت اطلاعاتی است. لایه خدمات هم به دو بخش خدمات پایه و ابزارهای ضروری و همچنین خدمات کاربردی عمومی تقسیم می‌شود؛ همچنین لایه آخر که روی این دو لایه قرار دارد لایه محتوا است که شامل دو زیر لایه است که به‌عنوان قالب محتوا و کاربرد محتوا شناخته می‌شود (مرکز ملی فضای مجازی، ۱۳۹۹).

(۸) حاکمیت فضای مجازی: حاکمیت فضای سایبر در کتابچه راهنمای تالین: اولین قاعده ذکر شده در راهنمای تالین جاری‌بودن اصل حاکمیت دولت در فضای سایبر است؛ این قاعده، تصدیق‌کننده این واقعیت است که حاکمیت یکی از اساسی‌ترین اصول حقوق بین‌الملل است. این قاعده تأکید می‌کند که فعالیت‌ها در فضای سایبری و عملیات حمایتی از جانب دولت در این فضا، ذیل اصل حاکمیت در حقوق بین‌الملل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

حاکمیت سایبری از دیدگاه طرفداران جامعه مجازی: پری بارلو در سال ۱۹۹۶ با صدور بیانیه استقلال فضای سایبر چالشی جدید در زمینه ژئوپلیتیک فضای سایبر ایجاد نمود؛ این بیانیه اعلام‌کننده آزادی -ذهنی و فکری انسان‌ها- در فضایی است که تحت قیمومیت هیچ دولتی نیست.

جهانی‌شدن و حاکمیت فضای سایبری: انقلاب اسلامی ایران می‌تواند از ابزارهای جهانی‌شدن استفاده کند. یکی از ابزارهای جهانی‌شدن قدرت شبکه‌ای و بهره‌گیری از فضای مجازی برای توسعه آرمان‌های انقلاب بوده است؛ زیرا که دیگر عصر قدرت انباشتی به سر آمده است و آنچه در عصر حاضر اهمیت دارد، قدرت شبکه‌سازی فعال است. همواره اندیشه مقدم بر ابزار است و این مهم در چارچوب مفهومی «تمدن نوین اسلامی» می‌تواند شکل بگیرد که ملهم از دیدگاه‌های مقام معظم رهبری بر بنیادهای دین‌محوری، فرهنگ محوری، خردگرایی، خودباوری، عدالت اجتماعی، علم آگاهی دانش‌بنیان و اخلاق‌مداری استوار است. مهم‌ترین رویکرد مرتبط با جهانی‌شدن از دید جمهوری اسلامی ایران، تبیین و ترویج آرمان‌های جهان‌شمول انقلاب اسلامی است که هدفش الهام بخشی به‌منظور برقراری جامعه عدالت‌محور و زمینه‌سازی تحقق جامعه مهدوی است (دهشیری، ۱۳۹۶) که فضای سایبر می‌تواند ابزار مهمی برای تحقق این هدف باشد.

۲-۳- مدل مفهومی

تقریباً همه دولت‌ها بر بخش‌هایی از فضای سایبر خود حاکمیت مطلق دارند؛ لکن بخشی از فضای سایبر خود را خواه‌ناخواه در ارتباط با بخش بین‌الملل می‌دانند و اعمال حاکمیت ملی و مطلق را در آن بخش یا غیرممکن می‌دانند و یا با لحاظ هزینه و فایده می‌پذیرند که در آن بخش از فضای سایبر که در بخش بین‌المللی قرار می‌گیرد به‌صورت مشارکتی حاکمیت خود را اعمال نمایند.

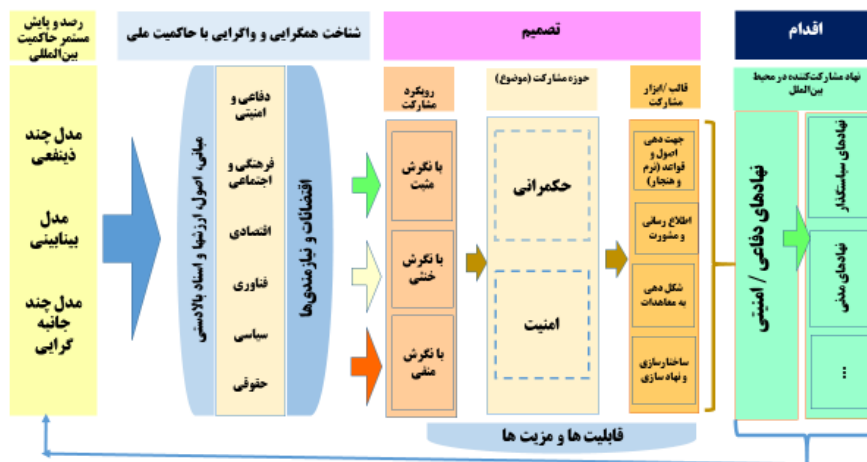
طبق مدل مفهومی؛ می‌بایست به رصد و پایش موضوعات مرتبط با حاکمیت بین‌المللی فضای سایبر اقدام نماید که از سه رویکرد حاکمیتی چند‌ذی‌نفعی، بینابینی و چندجانبه‌گرایی منبث شده است. پس از آن با آگاهی از اصول، ارزش‌ها و اسناد بالادستی خود، به هم‌گرایی و یا واگرایی حاکمیت ملی با هر مسئله در فضای سایبر بپردازد.

با طبقه‌بندی مسئله پیش رو در یکی از طبقات دفاعی / امنیتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، فناوری و غیره و همچنین در نظر گرفتن شرایط و اقتضانات کشور، رویکرد حاکمیت مشخص می‌شود و در صورتی که مسئله شکل گرفته و تکلیف ما با آن روشن باشد و بتوانیم نسبت به آن با توجه به اسناد بالادستی و منافع ملی، موضع مشخص بگیریم، نگرش ما مثبت یا منفی شده و

چنانچه مسئله‌ای در حال شکل‌گیری است و باید منتظر تحولات آینده باشیم نگرش ما خستگی خواهد بود.

طبق تعریف شورای عالی فضای مجازی از فضای سایبر و همچنین قالب‌ها یا ابزار مشارکت در امر بین‌المللی فضای سایبر، تصمیم حاکمیت در خصوص هر مسئله مشخص شده و نهایتاً نهاد مشارکت‌کننده در محیط بین‌الملل را تعیین خواهد نمود؛ البته همه این عناصر بر یکدیگر تأثیرگذار هستند و نهایتاً در چارچوب سلسله‌مراتبی که چه در اسناد مطرح است و چه در بازیگران، الگو تدوین می‌شود و برای مواجهه با هر موضوعی چارچوب رفتاری و اقدام خاصی پیش‌بینی می‌شود.

چارچوب‌های رفتاری و اقدامات به هر میزان از عناصر ملی تأثیر پذیرند به رویکرد پاترنالیسم نزدیک خواهند شد و به هر میزان که از عناصر بین‌المللی تأثیر پذیرند به رویکرد لیبرالیسم گرایش خواهند داشت؛ این موضوع به صورت یک طیف است و ممکن است در یک زمینه سایبری مثلاً زیرساخت به پاترنالیسم نزدیک شود و در زمینه دیگر مثل پلتفرم به لیبرالیسم. (شکل ۳)



شکل ۳ - مدل مفهومی پژوهش

۴-۲- روش‌شناسی تحقیق

در این پژوهش کاربردی و توسعه‌ای، مبانی نظری مورد واکاوی قرار گرفت و به روش نظریه‌پردازی داده بنیاد، عوامل اثرگذار احصاء و مدل مفهومی، بر اساس مراحل حلقه تصمیم‌گیری (OODA) ترسیم گردید. قلمرو زمانی (افق سال ۱۴۰۴ شمسی)، قلمرو مکانی (جمهوری اسلامی ایران) و قلمرو موضوعی تحقیق، نظام حاکمیتی بین‌الملل فضای سایبر بین‌الملل است. روش‌های جمع‌آوری اطلاعات عبارت بودند از میدانی: مصاحبه، پرسشنامه و مشاهده (ثبت مباحث مرتبط با موضوع در جلسات و گروه کانونی) و کتابخانه‌ای (فیش‌برداری از کتاب‌های علمی و تخصصی، مقالات علمی و پژوهشی، اسناد و مدارک موجود در آرشیو سازمان‌های مرتبط با موضوع و سایت‌های اینترنتی). در بخش اسناد بالادستی قانون اساسی، احکام، تدابیر و فرمایشات مقام معظم رهبری و اسناد سایبری فراملی و بین‌المللی مورد توجه‌اند. مدل مفهومی از طریق پرسشنامه تحلیلی و برگزاری مصاحبه کانونی مورد ارزیابی قرار گرفت و تصحیح گردید. جامعه نمونه (تعداد صاحب‌نظران در حدود ۴۰ نفر)، روش نمونه‌گیری در حوزه اسناد، به‌صورت تمام‌شمار، حجم نمونه ۳۱ نفر از صاحب‌نظران و روش نمونه‌گیری صاحب‌نظران به روش گلوله برفی تعیین گردید. به‌منظور اخذ نظر خبرگان جهت ارزیابی مدل مفهومی، پرسشنامه‌ای بر اساس طیف لیکرت تنظیم گردید.

۳- یافته‌های تحقیق

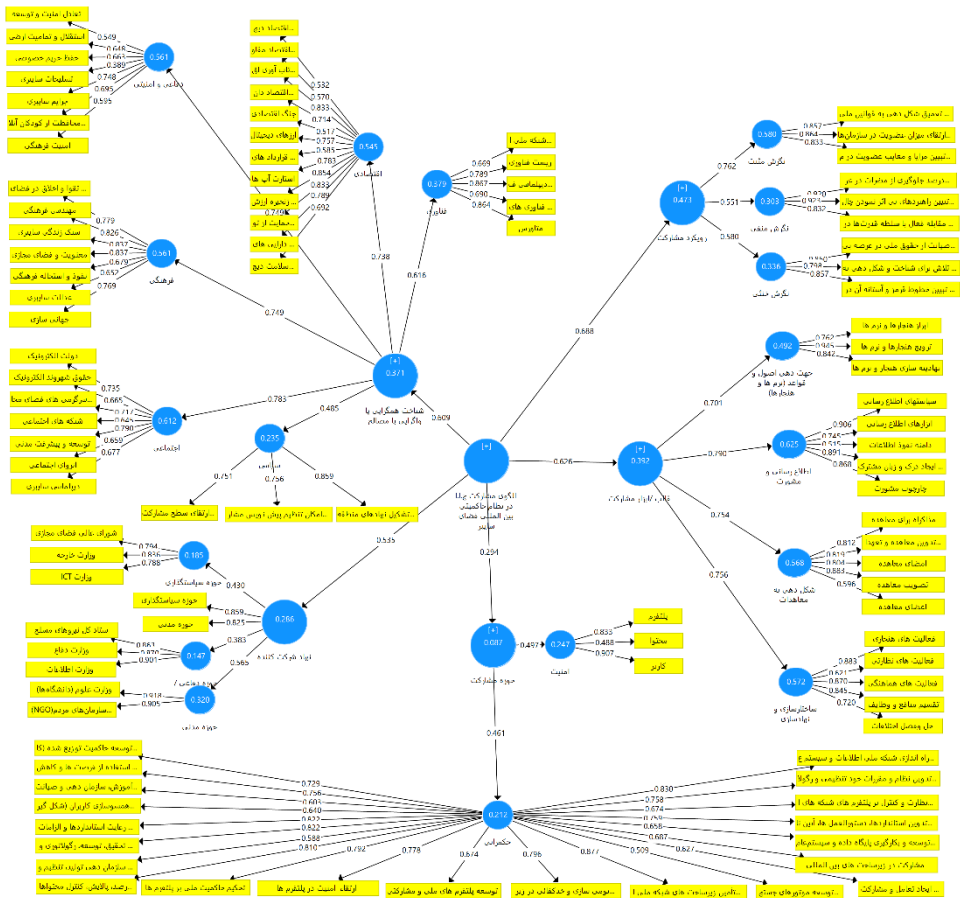
۳-۱- اطلاعات جمعیت شناختی: داده‌های حاصل از پرسشنامه در نرم‌افزار SPSS درج و اطلاعات جمعیت شناختی سؤالات عمومی پرسشنامه استخراج گردید. بالغ‌بر ۹۷ درصد از پاسخگویان را دکتری و دانشجویان دکتری تشکیل داده و مابقی دارای مدارک تحصیلی کارشناسی ارشد بودند.

جدول ۴- اطلاعات جمعیت شناختی

تحصیلات	تعداد	درصد	درصد تجمعی
کارشناس ارشد	۱	۳	۳
دانشجوی دکتری	۱۸	۵۷	۶۰
دکتری	۱۲	۴۰	۱۰۰.۰
کل	۳۱	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰

۳-۲- بررسی ابعاد و مؤلفه‌های الگوی مشارکت ج.ا. ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر: با ترسیم مدل مفهومی پژوهش در نرم‌افزار اسمارت پی.ال.اس (مدل‌سازی معادلات ساختاری) (شکل ۴) و اضافه کردن داده‌های اخذشده از پرسشنامه‌ها، الگوریتم حداقل مربعات جزئی^۱ احصاء شد. در ادامه، ضمن بررسی برازش اندازه‌گیری، برازش ساختاری و برازش کلی مدل، فرضیات پژوهش را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم.

۱. PLS Algorithm



شکل ۴- مدل معادلات ساختاری مفهومی پژوهش در نرم‌افزار اسمارت پی.ال.اس (تحصیل محققین)

۱-۲-۳- بررسی برازش مدل اندازه‌گیری: این برازش به‌منظور بررسی روابط متغیرهای آشکار یا قابل اندازه‌گیری با متغیرهای پنهان مرتبط، در راستای تعیین روایی و پایایی پرسشنامه با استفاده از معیارهای کیفیت مدل صورت می‌گیرد (۵۰).

جدول ۵- معیارهای کیفیت مدل

متوسط واریانس استخراج شده ^۲	پایایی ترکیبی ^۱	آلفای کرونباخ	ابعاد و مؤلفه‌ها
۰.۳۹۸	۰.۷۵۸	۰.۶۱۹	شناخت هم‌گرایی یا واگرایی با مصالح
۰.۵۱۱	۰.۷۴	۰.۵۴	رویکرد مشارکت
۰.۵۱۳	۰.۸۰۸	۰.۶۹	قالب /بزار مشارکت
۰.۵۰۴	۰.۳۷۶	۰.۰۴۷-	حوزه مشارکت
۰.۴۶۲	۰.۶۹۲	۰.۳۱۷	نهاد شرکت‌کننده
۰.۳۱۳	۰.۷۸۷	۰.۷۱۶	دفاعی و امنیتی
۰.۵۹۵	۰.۹۱۱	۰.۸۸۵	فرهنگی
۰.۴۹	۰.۸۷	۰.۸۲۸	اجتماعی
۰.۵۱۱	۰.۹۲۴	۰.۹۱۱	اقتصادی
۰.۶۰۹	۰.۸۸۵	۰.۸۴۴	فناوری
۰.۶۲۴	۰.۸۳۲	۰.۷۱۷	سیاسی
۰.۷۲۵	۰.۸۸۸	۰.۸۱۱	نگرش مثبت
۰.۷۹۸	۰.۹۲۲	۰.۸۷۵	نگرش منفی
۰.۷۰۴	۰.۸۷۷	۰.۷۸۹	نگرش خنثی
۰.۷۲۷	۰.۸۸۸	۰.۸۱۴	جهت‌دهی اصول و قواعد (نرم‌ها و هنجارها)
۰.۶۳۸	۰.۸۹۵	۰.۸۴۷	اطلاع‌رسانی و مشورت
۰.۶۲۳	۰.۸۹	۰.۸۴۵	شکل‌دهی به معاهدات
۰.۶۳۱	۰.۸۹۴	۰.۸۵۱	ساختارسازی و نهادسازی
۰.۳۹	۰.۶۳۱	۰.۵۴	امنیت
۰.۵۳۵	۰.۹۶	۰.۹۵۹	حکمرانی
۰.۶۵	۰.۸۴۸	۰.۷۳۵	حوزه سیاست‌گذاری
۰.۷۷۲	۰.۹۱	۰.۸۵۲	حوزه دفاعی / امنیتی
۰.۸۳۱	۰.۹۰۷	۰.۷۹۶	حوزه مدنی
۰.۵۰۴	۰.۸۱۶	۰.۷۰۶	الگوی مشارکت جمهوری اسلامی ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر

(محققین)

۱. Composite Reliability

۲. AVE: Average Variance Extracted

۲-۲-۳- پایایی: پایایی مدل اندازه‌گیری از ۳ دیدگاه بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی

ترکیبی (مشترک) بررسی می‌شود.

• بارهای عاملی: بارهای عاملی نباید کمتر از $0/4$ باشند که همان‌طور که در **Error!** **Reference source not found.** مشاهده می‌شود همه بارهای عاملی بیشتر از $0/4$

بوده و برازش مناسب است.

• پایایی ترکیبی (مشترک): همان‌طور که در **Error! Reference source not found.** مشاهده می‌شود پایایی ترکیبی (مشترک) همه عوامل بیشتر از $0/6$ است که

حکایت از پایایی مناسب مدل دارد.

• آلفای کرونباخ: همان‌طور که در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود، آلفای کرونباخ همه عوامل بیشتر از $0/7$ است که حکایت از پایا بودن مدل دارد (نظر به اینکه پایایی ترکیبی پیشگیری وضعی بیشتر از $0/6$ است، آلفای کرونباخ $0/655$ نیز مناسب است).

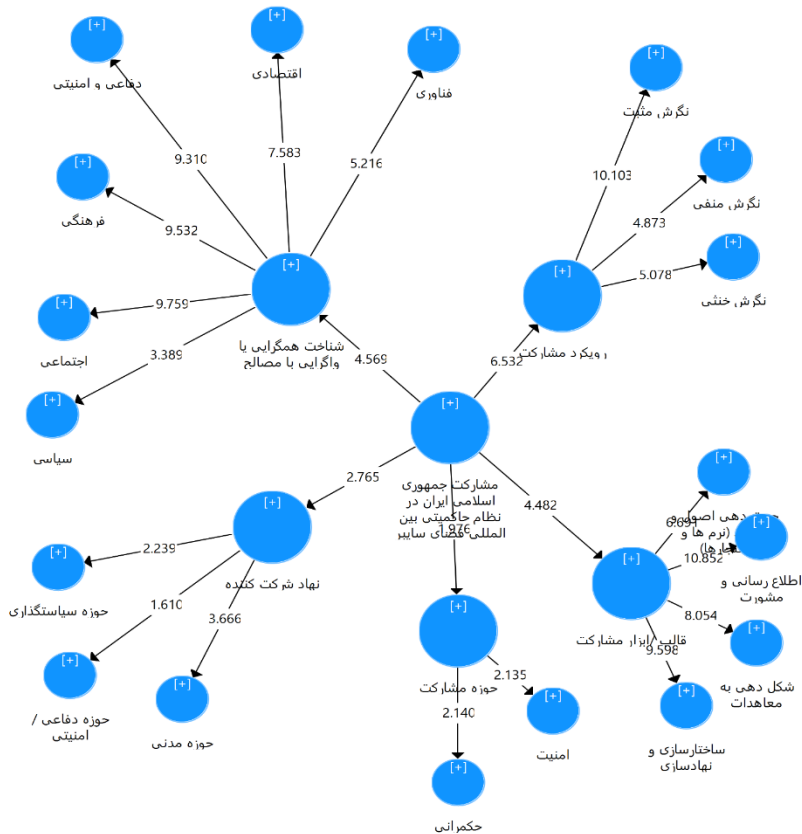
۳-۲-۵- روایی مدل: روایی مدل از دو دیدگاه روایی هم‌گرا و روایی واگرا مورد بررسی

قرار می‌گیرد. روایی همگرا (متوسط واریانس استخراج‌شده یا AVE): مقادیر همه عوامل در جدول شماره ۵ بیشتر از $0/4$ است که حکایت از روایی همگرای مناسب مدل دارد.

۴-۲-۵- بررسی برازش مدل ساختاری: این برازش، باید با استفاده از محاسبات بوت

استرپینگ^۱ (خودراه‌اندازی) ($0/5$)، به‌منظور ارزیابی روابط بین متغیرهای پنهان در سه معیار زیر صورت گیرد.

۱.۱ BootStrapping



شکل ۵- تحلیل Bootstrapping مدل مفهومی (محقق)

- ضرایب معناداری Z (مقادیر t-values): مقادیر عددی ضرایب معناداری Z (مقادیر لینک‌های متصل به دایره‌ها)، بیشتر از ۱.۹۶ و بیشتر از ۲.۵۸ و بیشتر از ۳.۲۷، صحت رابطه بین عوامل در سطح معناداری ۹۵٪ و ۹۹٪ و ۹۹.۹٪ را نشان می‌دهد (رستم‌زاده و علی‌محمدی سیابان، ۱۳۹۵، ص ۶۱).
- معیار R Squares یا R^2 (ضریب تعیین): این معیار، میزان تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا را نشان می‌دهد؛ هرچه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای یک مدل بیشتر باشد، مدل برازش بهتری دارد. مقادیر تا ۰/۱۹ و تا ۰/۳۳ و تا ۰/۶۷ و بیشتر از آن، به ترتیب برازش ضعیف، متوسط، قوی و بسیار قوی در این معیار را نشان می‌دهد (داوری

و رضازاده، ۱۳۹۲، ص ۹۳؛ لذا طبق **Error! Reference source not found.**

برازش مدل در این معیار، متوسط تا قوی ارزیابی می‌گردد.

• معیار Q^2 :^۱ این معیار، نشان‌دهنده قدرت پیش‌بینی مدل است. سه مقدار ۰.۰۲ و ۰.۱۵ و

۰.۳۵ نشان‌دهنده برازش ضعیف، متوسط، قوی و بسیار قوی مدل ساختاری است.^۲ با

توجه به **Error! Reference source not found.** شماره ۵، برازش مدل را در

این معیار می‌توان متوسط تا قوی ارزیابی نمود.

۴-۲-۵- بررسی برازش مدل کلی: معیار GOF

سه مقدار ۰.۰۱ و ۰.۲۵ و ۰.۳۶ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF ارائه شده

است؛ این مقدار از جذر حاصل ضرب میانگین ستون «متوسط مشترک»^۳ و میانگین «ضریب

تعیین» حاصل می‌گردد (جدول شماره ۶).

جدول ۶- محاسبه برازش کلی مدل (معیار GOF)

متوسط مشترک (=AVE)	ضریب تعیین (R^2)	سازه‌ها
۰.۴۲۴	۰.۲۴۹	میانگین
$GOF = \sqrt{\text{ommunality} \times R^2} = \sqrt{0.24 \times 0.249} = 0.324$		

۱. Stone-Geisser Criterion

۲. مقدار آن از طریق ستون S-SSE/SSO ۱- در جدول **Indicator Crossvalidated Redundancy** از تحلیل

Blindfolding نرم‌افزار SmartPLS به دست می‌آید

۳. **Communality**: به‌صورت مشخص در نسخه ۲ نرم‌افزار وجود دارد؛ ولی در نسخه ۳، نرم‌افزار از مقدار **AVE**

استفاده می‌شود.

همان‌طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود، مقدار برآزش کلی مدل معادل ۰.۳۲۴ بوده و چون از ۰.۲۵ بیشتر است، برآزش مدل را متوسط ارزیابی می‌کنیم؛ لذا با استفاده از نتایج حاصل می‌توان اقدامات لازم را در خصوص ارزیابی فرضیه‌های پژوهش را به انجام رساند.

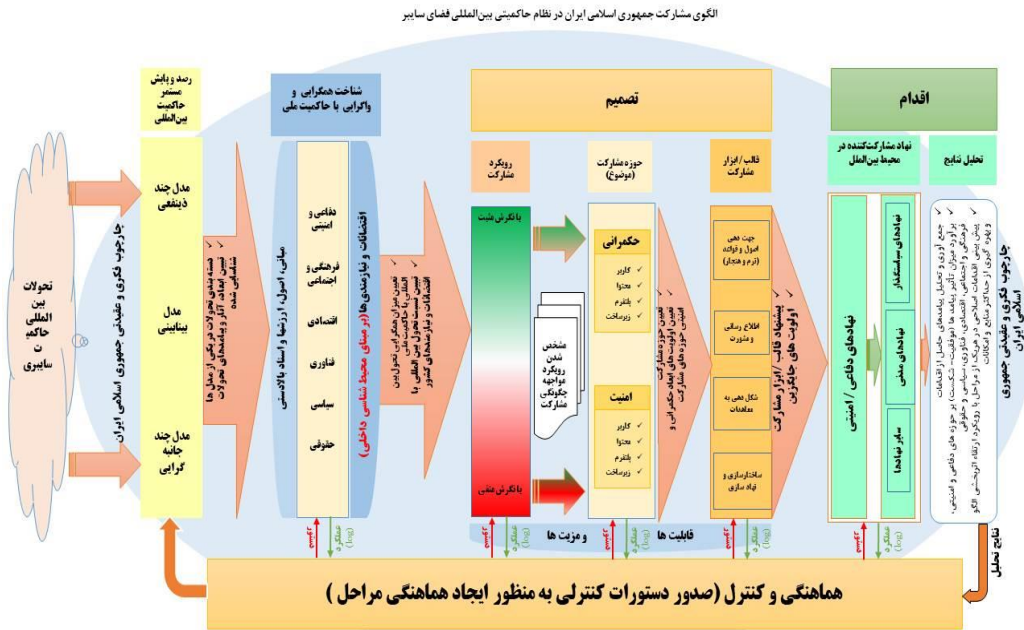
۳-۳- توصیف نتایج

نتایج فوق این مهم را نمایان نمود که صاحب‌نظران، بر نقش مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا بر حوزه دفاعی و امنیت تأکید دارند؛ لذا با لحاظ نمودن موارد ذیل در مدل مفهومی اولیه، مدل مفهومی نهایی حاصل می‌گردد:

- برخی از شاخص‌ها (متغیرها) توسط نرم‌افزار، حذف گردید؛ لذا جدول شاخص‌ها اصلاح می‌گردد.
- مؤلفه حوزه دفاعی/امنیتی، از ذیل بُعد «نهاد شرکت‌کننده» خارج و به‌صورت مستقل و تحت زعامت فرماندهی کل قوا قرار می‌گیرد.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

در این مدل (شکل ۶) تحولات بین‌المللی حاکمیت سایبری به‌صورت مستمر رصد و پایش می‌شود و بر اساس اینکه از کدام‌یک از سه مدل غالب نشئت گرفته‌شده است، دسته‌بندی و ابعاد آن تعیین می‌گردد.



شکل ۶- الگوی مشارکت ج.ا.ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر

در راستای شناسایی هم‌گرایی یا واگرایی تحول با حاکمیت ملی مبتنی بر اصول و ارزش‌های ج.ا.ایران این بعد در مؤلفه‌های مختلف دفاعی امنیتی، فناوری، سیاسی، حقوقی، فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی بررسی گردیده و نتیجه آن با تعیین میزان هم‌گرایی یا واگرایی تحول با حاکمیت ملی و نسبت آن با اقتضانات کشور به بخش بعدی منتقل می‌گردد.

در بخش تصمیم‌گیری با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از بخش قبلی رویکرد ج.ا.ایران به‌صورت طیفی از نگرش مثبت تا نگرش منفی مورد ارزیابی واقع‌شده و در نهایت نحوه مشارکت در موضوع حاصل می‌گردد.

با توجه به موضوع حاکمیت که در حالت کلی به دو بخش موضوعات مرتبط با امنیت و حکمرانی تقسیم‌شده است و به‌صورت سیال و طیفی تعریف می‌گردد، تعیین اولویت‌ها و حوزه‌های مشارکت در دستور کار قرار می‌گیرد.

در آخرین بخش تصمیم‌گیری، باید مشخص گردد که با چه قالب و ابزاری مشارکت باید صورت گیرد و ابزارهای پیشنهادی و قالب‌های آن تعیین می‌گردد.

در آخرین بخش که شامل اقدام عملی می‌شود باید مشخص شود که چه نهادی در این موضوع در سطح بین‌المللی مشارکت نماید. طبق اطلاعات به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل، پاسخ‌دهندگان اعلام داشتند که جایگاه نهادهای دفاعی امنیتی در راستای سایر نهادها نبوده؛ بلکه کلیه نهادها می‌بایست قبل از هر اقدامی موضوع را با این نهادها هماهنگ نموده سپس اقدام نمایند.

در آخرین بخش نهادها باید نتایج به‌عمل‌آمده از کل فرایند را ارائه نمایند. در این بخش پیامدهای حاصل از اقدامات احصاء، میزان تأثیر آن بر کلیه مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی، سیاسی و... سنجیده و در نهایت اقدامات اصلاحی پیش‌بینی می‌گردد.

نکته‌ای که در این حوزه وجود دارد؛ این است که جمهوری اسلامی ایران جهت هماهنگی مراحل مختلف و کنترل این فرایند نیاز به یک نهاد هماهنگ‌کننده و صدور دستورها دارد تا علاوه بر هماهنگی و صدور دستور بازخورد کلیه اقدامات را مجدداً به بخش رصد و پایش منتقل نماید. همچنین کلیه بخش‌ها موظف هستند عملکرد و خروجی خود را به نهاد هماهنگ‌کننده ارسال و دستورهای لازم را اخذ نمایند.

پیشنهادها

- تهیه نگاشت نهادی از الگوی مشارکت جمهوری اسلامی ایران در نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر و بازتعریف در شرح وظایف ساختارهای موجود در این الگو و ایجاد ساختارهای متناسب با الگو که در کشور وجود ندارد؛
- پیاده‌سازی و اجرایی الگوی راهبردی فوق با محوریت شورای عالی فضای مجازی کشور (مسلماً الگوی پیشنهادی کامل و جامع نیست؛ اما می‌تواند به‌عنوان سطح صفر، مورد توجه قرار گیرد و با اجرای پژوهش‌های مرتبط، کامل‌تر شود)؛
- تقویت توان و ارتقاء اختیارات مرکز ملی فضای مجازی کشور جهت کنترل و مدیریت مؤثر رخدادهای فضای مجازی کشور؛

- اجرای پژوهش‌های توسعه‌ای-کاربردی در راستای تعیین ساختار و وظایف مرکز هماهنگی و صدور دستورات نظام حاکمیتی بین‌المللی فضای سایبر؛
- اجرای پژوهش‌های بنیادین در خصوص چرایی تغییر حاکمیت سنتی بین‌المللی به حاکمیت بین‌المللی در فضای سایبر؛
- اجرای پژوهش‌های بنیادین در خصوص رابطه حاکمیت بین‌المللی در فضای سایبر و ایجاد تمدن نوین اسلامی؛
- شناخت دقیق منافع ملی کشور در فضای مجازی و روش‌های حفظ و حراست از آن‌ها در همکاری‌های بین‌المللی؛
- اجرای پژوهش‌های توسعه‌ای-کاربردی در راستای ارتقاء پاسخ‌گویی روش «مقاومت فعال» در مواجهه با کشورهای متخاصم و شناسایی روش‌های مشابه.

فهرست منابع و مآخذ

الف- منابع فارسی

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: www.farsi.khamenei.ir
- قانون اساسی ج.ا.ایران.
- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴.
- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
- سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه.
- قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران.
- سیاست‌های کلی نظام در حوزه پدافند غیرعامل.
- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.
- سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه.
- حکم مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) دوره دوم شورای عالی فضای مجازی.
- قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران.
- سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات جمهوری اسلامی ایران.
- سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور.
- بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران.

- الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی.
- سند جامع علم و فناوری در حوزه دفاعی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران.
- کتاب
- تقی زاده، مهرداد (۱۳۹۵)، سازمان‌های بین‌المللی و قاعده‌مندسازی فضای سایبری، تهران: خرسندی.
- فتاحی زفرقندی، علی (۱۳۹۲)، آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی؛ بررسی مفهوم حاکمیت: دفتر مطالعات نظام سازی اسلامی (مرکز تحقیقات شورای نگهبان).
- قنبری باغستان، عباس (۱۳۹۸)، حکمرانی فضای سایبری در کشور مالزی، تهران: پژوهشگاه مرکز ملی فضای سایبری - گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
- کریمی قهرودی، محمدرضا؛ زارعی، وحید (۱۳۹۹)، حاکمیت فضای سایبری، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی و پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۹۷)، فلسفه فضای مجازی، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۹۷)، الگوی حکمرانی دو فضایی، تهران: انتشارات امیرکبیر.

ب- مقالات

- ترابی، قاسم (۱۳۹۷)، چالش‌ها و آسیب‌پذیری‌های جمهوری اسلامی ایران در فضای سایبر، علوم سیاسی، بهار ۹۷، ش ۷۹، مطالعات راهبردی (علمی پژوهشی).
- حسینی، سید احمد؛ رضایی، رؤیا؛ عباسی، رسول (۱۳۹۴)، شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت نخبگان در تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، ۶۷، ۲۵، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۳)، جهانی‌شدن و نظام بین‌الملل، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۱۴(۱)، ۷-۴۴.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۶)، انقلاب اسلامی و جهانی‌شدن - از نظریه تا عمل، ش ۱۴، فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام.
- صادق‌زاده، باغبان (۱۳۹۷)، مقاله حکمرانی اینترنت، مرکز ملی فضای مجازی.
- صادقی، ح (۱۳۹۳)، حمایت از حق مؤلف در فضای سایبر در حقوق ملی و اسناد بین‌المللی، ۳۷-۶۲، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی.
- غلامی، رضا (۱۳۹۸)، الگوی شش‌ضلعی حکمرانی جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی، پژوهشگاه مرکز ملی فضای مجازی رئیس پژوهش‌های علوم انسانی اسلامی صدرا در مجمع عالی علوم انسانی اسلامی، تیرماه ۹۸.
- لطیفی، محمدرضا (۱۳۹۸)، حکمرانی فضای سایبری در کشور ایرلند، تهران: پژوهشگاه مرکز ملی فضای سایبری - گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- مجمع حکمرانی اینترنت (IGF۲۰۱۸)، دفتر هماهنگی سیاست‌ها و راهبردهای بین‌الملل معاونت تنظیم مقررات، مرکز ملی فضای مجازی.

- ویژه، محمدرضا؛ پتفت، آرین (۱۳۹۵)، واکاوی مفهوم پسامدرن حاکمیت از دیدگاه حقوق عمومی، ش ۵۲، (۹ تا ۳۳)، فصلنامه پژوهش عمومی.
- سلطانی، ن (۱۳۹۹، ۷۵)، نگاهی به رقابت‌های سایبری در جهان و بن‌بست در گروه کارشناسان دولتی، بازیابی از فصلنامه مطالعات سیاست خارجی تهران: قابل دسترسی در <https://tfpsq.net>.
- شکرخواه (۱۳۸۶، ۱۰۲)، آشنایی با مجمع راهبری اینترنت (IGF)، بازیابی از همشهری آنلاین.

پ- منابع لاتین:

- Fang, Binxing (۲۰۱۸) Cyberspace Sovereignty Reflections on Building a Community of Common Future in Cyberspace, Springer.
 - Henriksen, A. (۲۰۱۹). The end of the road for the UN GGE process: The future regulation of cyberspace. Journal of Cybersecurity, ۱-۹.
 - https://en.wikipedia.org/wiki/Cyber_sovereignty
 - ITU. (۲۰۱۸). Global Cybersecurity Index (v۳). ITU.
 - Kurbalija, Jovan (۲۰۱۶). An Introduction to Internet Governance. Malta: iploFoundation
 - MUELLER, M. L. (۲۰۱۹). Against Sovereignty in Cyberspace. International Studies Review, ۱-۲۳.
 - Henriksen, A. (۲۰۱۹). The end of the road for the UN GGE process: The future regulation of cyberspace. Journal of Cybersecurity, ۱-۹.
 - ITU. (۲۰۱۸). Global Cybersecurity Index (v۳). ITU.
- MUELLER, M. L. (۲۰۱۹). Against Sovereignty in Cyberspace. International Studies Review, ۱-۲۳.